SURINAME VAN 1651 TOT 1668

EEN HOOFDSTUK UIT JAMES A WILLIAMSON
„ENGLISH COLONIES IN GUIANA AND ON THE AMAZON
(1604—1668”¹⁾) OXFORD, AT TE CLARENDON PRESS
MCMXXIII.

Vertaald door NELLY E. VAN EYCK-BENJAMINS

Bronnen

Onder de koloniale papieren in het Rijksarchief zijn er slechts weinige, die betrekking hebben op het Suriname van voor 1660 maar een veel grooter aantal, loopt over de periode na 1660. In de meeste gevallen geven de *Calendars* een voldoende overzicht over den inhoud der documenten en is het onnoodig om zich tot de documenten zelf te wenden. Aanvullend materiaal van den zelfden aard vindt men in de *Domestic Calendars; Acts of the Privy Council, Colonial*, Deel I, en in de *Thurloe State Papers*. Verscheidene rapporten van de Historische Commissie voor de Handschriften bevatten gegevens over Suriname en zeer bruikbare kennis kan men putten uit de *Publications of the American Jewish Historical Society*, wier leden oude, te Paramaribo bewaarde Joodsche documenten beschrijven.

Onze documentatie over de kolonie wordt door een aantal gelijktijdige geschriften verrijkt. Kolonel Scott geeft in Sloane MSS 3662 een korte geschiedenis, die echter voorzichtig gebruikt moet worden. Goeverneur William Byam schreef: *A Narrative of the late Troubles in Surinam*, 1661 (of waarschijnlijk in 1662); *An Exact Relation of the most Execrable Attempts* on Francis, Lord Willoughby, London, 1665; en „A Journall of Guiana from

¹⁾ Dit is het eerste ons bekende aaneengeschakelde en goed gedocumenteerde overzicht van de geschiedenis van Suriname als Engelsche kolonie. Wij hebben het nuttig geacht het ter kennis te brengen van de lezers van De West-Indische Gids en geven de vertaling, de uitgevers dankzeggende voor de toestemming.

Redactie W. I. G.

1656 to 1667." Het laatste is nooit gedrukt en bestaat alleen in een afschrift van Scott in de Sloane MSS. 3662, ff. 27—37 ¹⁾. Men heeft de mogelijkheid opgeworpen dat dit relaas een brouwsel van Scott zelf tot zijn eigen verheerlijking is ²⁾, maar hiervoor bestaat geen bewijs en de stijl van het geschrift is voor zijn werk niet karakteristiek. Andere gelijktijdige pamfletten zijn *Surinam Justice*, door Robert Sanford, Londen 1662, en *An Impartial Description of Surinam*, door George Warren, Londen 1667. Een of twee feiten, die men elders niet vermeld vindt, kan men aantreffen in een zendings-verhandeling, waarvan de titel volledige vermelding verdient: *A Seasonable Proposition of Propagating the Gospel by Christian colonies in the Continent of Guiana, by John Oxenbridge, a silly worme, too inconsiderable for so great a Work, and therefore needs and desires acceptance and assistance from Above*. Het jaar van verschijnen is niet gegeven maar schijnt vóór 1667 te vallen. Een goede Fransche bron voor den strijd in Cayenne en Sinamari is J. Clodoré, *Relation de ce qui s'est passé dans les Isles & Terre-Ferme de l'Amérique*, 2 vols. Paris, 1671. Clodoré was bij eenige van de door hem beschreven gebeurtenissen tegenwoordig.

Ten slotte is Suriname tooneel van handeling in de eerste door een vrouw in het Engelsch geschreven roman. Mevrouw Aphra Behn was de dochter van John Johnson, een barbier ³⁾. Zij ging met een familielid naar Suriname, bracht daar eenige jaren door, en keerde vervolgens terug, om met een in Londen woonachtig Nederlander in het huwelijk te treden. Haar roman, *Oroonoko, of de Koninklijke Slaaf*, is, al zijn haar oordeelvellingen over personen ter wille van haar verhaal gekleurd, een echte bron voor het maatschappelijke leven in de kolonie.

¹⁾ Scott's *Description of Guiana* is door Frederik Oudschans Dentz gepubliceerd in een artikel, getiteld „*Suriname vóór de verovering door Abraham Crynssens*” in „*Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*”. Deel XXXIX, 1918 blz. 176—187. Zie ook de daar medegedeelde litteratuur.

Noot v. d. redactie.

²⁾ Prof. W. C. Abbott, „Colonel John Scott of Long Island”, New Haven, 1918, blz. 40.

³⁾ Dat meende men vroeger, maar de laatste uitgever van Aphra Behn's complete werken (Londen 1915), Montague Summers, ontdekte dat zij niet de dochter van een barbier was, maar waarschijnlijk „of good old stock”. Haar vader schijnt een „relative” van Lord Willoughby te zijn geweest. De roman „*Oroonoko*” is vertaald in den 1sten jaargang van „*De West-Indische Gids*”, waar ook het portret van de schrijfster is gereproduceerd. Zie voorts het artikel „*Nog eens, Aphra Behn*” in den 2en jaargang (Februari 1921) van hetzelfde tijdschrift.

Noot v. d. redactie.

I. *Stichting en vroegste jaren, 1651—60*

Suriname verschilt in menig opzicht van de andere kolonies, wier geschiedenis ik in de voorafgaande hoofdstukken van dit boek heb medegedeeld. In de eerste plaats werd deze kolonie door ervaren kolonisten, niet door onge-trainde avonturiers uit het moederland gesticht. Haar pioniers, op Barbados voor hun taak bekwaamd, wisten wat zij te doen hadden en maakten van hun onderneming in korten tijd een succes. Dit aanvankelijk succes lokte kapitalisten. Vermogende mannen namen plantages die zij met neger-slaven bevolkten, en royalistische bannelingen vonden gedurende de eerste tien jaar in Suriname een vergeten uithoek van het rijk, waar het hun vrijstond precies te denken wat zij wilden en zij toch onder hun eigen vlag konden blijven leven. Na de Restauratie werd Suriname in ieder opzicht een typische patroonskolonie, wier voornaamste eigenaar in hooge gunst stond en een aanzienlijke plaats bekleedde, wier aanwassende bevolking welvarend was, en waar alles een toekomst beloofde waarop geen andere Guiaansche kolonie tot dien tijd ook maar in de verste verte had kunnen hopen. Maar toen werd het door het noodlot getroffen, gelijk iedere andere in dit relaas vermelde onderneming door het noodlot getroffen was. In 1665 brak met de Hollanders, in 1666 met de Franschen een oorlog uit. Het was de eerste zuiver koloniale worsteling in de Engelsche geschiedenis. De kolonie veroverde haar burenen, werd op haar beurt door een vloot uit Europa veroverd, en te laat door de Engelschen terug-genomen, want het verdrag, dat haar overdroeg aan het Hollandsche rijk, waarvan het tot op dezen dag deel uit-maakt, was toen al onderteekend. Hoe dit zij, hoewel door oorlog, ziekten en desertie verzwakt, Suriname, het eenige blijvende gedenkteeken uit de zeventiende eeuw van al de inspanning en opoffering die de Engelschen zich in Zuid-Amerika getroost hadden, bleef bestaan. Het is niet uitgesloten dat nog heden aan de oevers van de Suriname-rivier, althans onder de Joodsche bevolking, menschen wonen wier voorvaders, toen Francis, Lord Willoughby

of Parham, Groot-eigenaar der nederzetting was, plantages afbakenden.

Barbados had in 1650 na tien jaren suikercultuur een hoogen graad van welvaart bereikt. Zijn product behaalde op de Europeesche markten hooge prijzen, zijn handel was nog door geen scheepvaart-wetten beperkt, en zijn gelukkige grondbezitters brachten er in groeienden getale blanke arbeiders heen uit het moederland en zwarte slaven uit Afrika. Te zelfder tijd begon een maatschappelijke verandering zich te openbaren: terwijl de rijkdom van het eiland toenam, vertoonde het aantal vrije leden der bevolking de neiging om te verminderen. De bekwaamste planters slorpten het bezit van hun mededingers op en toen dit proces eenmaal begonnen was, ging het automatisch verder, want de groote, met behulp van slavenarbeid geëxploiteerde ondernemingen waren economisch krachtiger dan de kleine. Wat de planters betreft had Barbados derhalve een overtollige bevolking, hetgeen na de nederlaag van 's Konings zaak in den Burgeroorlog door de komst der royalistische bannelingen, sommigen van wie een aanzienlijk deel van hun fortuin, hadden weten te redden, nog erger werd. Wat de vrije arbeiders betreft was er eveneens een overschot, doordat de contracten met blanke arbeiders geregeld afliepen, voor wie dan bij gebrek aan onbezet land geen werk meer beschikbaar was. Deze omstandigheden maakten Barbados rijp voor het uitzenden van troepen pioniers naar nog maagdelijke streken, en omstreeks het midden van de zeventiende eeuw speelde het als moeder van nieuwe volksplantingen een belangrijke rol.

Francis, Lord Willoughby, een der boven vermelde royalistische bannelingen verkreeg in 1647 bij een pachtcontract voor 21 jaar de beschikking over Graaf Carlisle's eigendomsrechten op de Caraïbische Eilanden. In 1650 kwam hij ter behartiging van zijn belangen in Barbados aan en zond spoedig daarna een schip om de kust van Guiana te verkennen. Daar zijn afgezanten door de Caraïben van de Suriname-rivier goed waren ontvangen, vertrok een honderdtal Barbadianen in de tweede helft

van 1651, onder bevel van majoor Anthony Rowse, om er een kolonie te stichten. De omstandigheden vinden wij in een 9 Augustus 1651 geschreven brief van Willoughby aan zijn vrouw, omstandig verteld:

„Over mijn ontdekking van Guiana, waarover ik U vroeger al schreef, heb ik uitsluitel gehad, en de man dien ik daar naar toe gezonden had, heeft twee Indiaansche koningen meegebracht, en met verschillende hunner gesproken en zij zijn bereid onze menschen te ontvangen en vinden goed dat wij ons onder hen vestigen. Tot welk doel ik er van hier honderd man naar toe zend en ik twijfel niet of wij zullen er in een paar jaar vele duizenden hebben . . . Zij waren bijna vijf maanden weg geweest en geen enkele van de veertig heeft in dien tijd ook zelfs maar last van hoofdpijn gehad ¹⁾.”

De datum van bovenstaanden brief maakt het mogelijk om het werkelijke tijdstip van de stichting van Suriname, in den regel op 1650 gesteld, op 1651 te stellen.

De nieuwelingen vonden er een eenzamen kolonist, Jacob Enoch, waarschijnlijk een Hollander of een Nederlandschen Jood, die met zijn gezin in Suriname woonde en gedurende twee jaar van de inboorlingen geenerlei overlast had ondervonden ²⁾. Rowse, „een man van groote dapperheid en beleid, en met een lange ervaring van West Indië” ³⁾, begon met plantages toe te wijzen en een fort te bouwen. De praktische mannen, die Suriname stichtten, maakten het zich niet lastig met plannen tot

¹⁾ Tanner MSS. 54, fol. 147, gedrukt in H. Cary's *Monuments of the Great Civil War*, London, 1842, blz. 312. Zie tevens Col. Thos. Modyford to Bradshaw, 1652, 16 Febr., „een korte geschiedenis van de daden van den ongelukkigen Lord Willoughby”, in *Colonial Calendar, 1574—1660*, blz. 373. De weergave van Willoughby's aanspraak op een concessie, 1663, 6 Mei (*Colonial Calendar 1661—68*, No. 451) bevestigt het op de hoofdzaken, evenals John Oxenbridge's *Seasonable Proposition*, blz. 7. Kolonel Scott, minder goed op de hoogte, verklaart dat Rowse, „ongeveer 300” planters meenam. (Sloane MSS. 3662, ff. 40 b., 41).

(De brief waaruit dit citaat is genomen, is in zijn geheel te vinden in *The History of Barbados*, by Sir Robert H. Schomburgk, London 1848, blz. 273 vlg. Noot v. d. redactie.)

²⁾ Oxenbridge, *Seasonable Proposition*, blz. 7.

³⁾ Scott, ut sup. f. 40 b.

gemeenschappelijke arbeid of ingewikkelde financiële finesses, die in de werkelijkheid altijd op niets uitliepen. Zij wisten precies hoe zij hun werk moesten aanvangen en deden dat met de eerste de beste hulpmiddelen waarover zij konden beschikken. Gedurende haar heele geschiedenis bleef dit individualisme de kolonie karakteriseeren. De naam van Raleigh wekte, hoewel reeds een menschenleef-tijd verstreken was, onder de Indianen nog steeds ontzag en door zich op hem te beroepen ondervond Rowse van zijn gastheeren weinig moeite ¹⁾.

Lord Willoughby had de pioniers een schip en wat koopwaren geleend en zond een paar van zijn mannen om in zijn naam plantages te vorderen. Klaarblijkelijk echter, was hij niet de eenige, die krachtens het recht van inbezitneming ²⁾ eigendomsrecht op den grond kon doen gelden en natuurlijk had noch hij noch een der anderen op dit tijdstip eenigen wettelijken titel in den vorm van een erkenning van hun rechten door het Gemeenebest of Karel II. Desniettegenstaande had Willoughby vanwege het groote bedrag dat hij in de onderneming gestoken had, een overheerschende positie. Scott zegt, dat hij alles bij elkaar 26.000 pond uitgaf, maar dit slaat op den geheelen duur der onderneming. Hij zelf beweerde dat hij in 1666 omstreeks 20.000 pond had besteed ³⁾. Hij rustte ten dienste van de volksplanting ⁴⁾ één schip met twintig kanonnen en twee kleinere schepen uit, en zond er tegen het eind van 1651 nog vijftig andere kolonisten uit Barbados naar toe ⁵⁾.

Een week na hun vertrek bereikte Sir George Ayscue's vloot Barbados, om dien haard van royalisme tot trouw aan het Gemeenebest te dwingen. Willoughby en de extremisten waren voor tegenstand, maar het gematigde element hield de overhand en den elfden Januari 1652 capituleerde het eiland op voorwaarden. Onder de laatste

¹⁾ Scott, ut sup. f 40 b.

²⁾ Scott verklaart het uitdrukkelijk en Modyford onderstelt het.

³⁾ *Colonial Cal.* 1661—8, No. 83.

⁴⁾ Volgens zijn eigen opgave. *Colonial Cal.* 1661—8, No. 451.

⁵⁾ Modyford, ut sup.

was er een, inhoudende dat Willoughby in zijn kolonisatie van Suriname niet gehinderd zou worden ¹⁾. Hierdoor werd hij als de stichter der kolonie erkend, ofschoon de omvang van zijn rechten er niet door bepaald werd. Hij vatte nu min of meer tot consternatie van majoor Rowse ²⁾, die juist op dat oogenblik op Barbados verscheen, het plan op om in persoon naar Suriname te gaan. Rowse en de planters waren er niets op gesteld Willoughby in hun kolonie te zien. Daar hij hun voornaamste schuldeischer was, moest zijn aanwezigheid ter plaatse hen in verlegenheid brengen en zij zouden dan ook liever vernomen hebben dat Europa het doel van zijn tocht was. Toch zeilde hij den 27sten Maart 1652 naar Suriname, waar hij gedurende korten tijd bleef, en vertrok nog voor het eind van Mei naar Engeland ³⁾. Hoewel achteloos in kwesties van detail, was hij vol geestkracht en had hij voor hoofdzaken een scherp blik. Hij begreep dat hij in Suriname vóór alles wettelijk gezag noodig had en daarom begaf hij zich naar Londen, om aan de bron der macht een behoorlijke concessie te verkrijgen.

In het begin van den Burgeroorlog had Willoughby aan de zijde van het Parlement gevochten en zijn latere overlopen naar de royalisten wordt verzacht door het feit dat het plaats greep toen hun zaak al aan de verliezende hand was. Hij handelde, inderdaad, uit overtuiging en niet uit berekening. Door zijn overgave van Barbados had hij zich weer met het Gemeenebest verzoend, maar, gelijk zijn latere handelingen toonen zouden, ditmaal zonder oprechtheid. Na zijn aankomst in Engeland verkreeg hij een gedeeltelijke restitutie van zijn bezittingen en pousseerde hij zijn aanspraken op het eigendomsrecht over de nieuwe kolonie. Aldus, ten minste, mogen wij afleiden uit een kort bericht van den negenden Augustus, dat Lord Willoughby zich ter zake van het capitulatie-

¹⁾ N. D. Davis, *Cavaliers and Roundheads in Barbados*, pp. 251—5 geeft een volledige opgave van de voorwaarden der capitulatie.

²⁾ Modyford *ut sup.*

³⁾ *Colonial Cal.*, 1574—1660, blz. 380.

verdrag van Barbados ¹⁾ in Engeland bevond. De Raad van State echter had Suriname reeds onder zijn rechtsgebied betrokken en gedurende eenigen tijd de aanstelling van een zekeren kapitein Richard Holdip tot Goeverneur overwogen ²⁾. Den achttienden Augustus nam de Raad zijn beslissing en beval dat de acte van Holdip's aanstelling opgemaakt, geteekend en aan hem uitgereikt zou worden ³⁾. In de persoon van majoor Rowse verscheen kort daarna nog een derde pretendent. Hij bevond zich, November 1652, in Engeland, toen een commissie uit den Raad van State dit lichaam adviseerde, Holdip's aanstelling in te trekken en Rowse in zijn plaats te benoemen ⁴⁾. Naar het schijnt is dit niet geschied, maar Rowse keerde toch naar Suriname terug, waar hij tot 1654 is gebleven ⁵⁾.

Ondertusschen volgde het Protectaat het Gemeenebest op, hetgeen de vooruitzichten voor een zoo monarchale instelling als het patroonsbewind waarop Willoughby zijn hoop gesteld had, verbeterde. Den zestienden Maart 1654 adviseerde Cromwell's Raad, om Willoughby en zijn erfgenamen octrooi te geven voor een „stuk gebieds in Amerika, oostelijk begrensd door de Marowijne-rivier, westelijk door de rivier Seramica, en zuidwaarts, om een vierkant te vormen, in een rechte lijn evenveel mijlen zich uitstrekkende als die rivieren oostwaarts en westwaarts van elkander verwijderd zijn” ⁶⁾. Maar om de eene of andere reden kwam er geen schot in. Misschien kon Cromwell, een oude strijdmakker van Willoughby in het leger der Eastern Association [de associatie der oostelijke graafschappen die de Parlementspartij gekozen hadden]

¹⁾ *Colonial Cal.*, 1574—60, blz. 387.

²⁾ *Ibid.* blzz. 376, 379, 383, 386, 387, April-Aug. 1652.

³⁾ *Ibid.* blz. 387.

(Hartsinck „*Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust in Zuid-Amerika*” Amsterdam 1770, 2e deel, blz. 583—584, deelt mede dat Franschen uit Cayenne begin 1654 de Suriname-rivier opvoeren: „Aldaar gebod de Mayor Ruff [Rowse?], die, in plaatse van den Colonel Oldiph, tot Gouverneur was aangesteld.”

Noot v. d. redactie).

⁴⁾ *Ibid.* blz. 394.

⁵⁾ Sloane MSS. 3662, f. 41.

⁶⁾ *Colonial Cal.* 1574—1660, blz. 414.

diens overloopen naar de zaak des konings niet vergeven. Wat de reden ook zijn moge, de concessie kwam er niet door ¹⁾. Spoedig was de teleurgestelde requestant in intrigues ten behoeve van Karel II verwickeld. In 1654 stond hij onder verdenking, werd in 1655 betrapt, en in Juni van dat jaar in de gevangenis geworpen. Na zijn in vrijheidstelling, werd hij Maart 1656 wederom gearresteerd en in November opnieuw in vrijheid gesteld, op de aan een zekerheidstelling van 10.000 pond verbonden voorwaarde, dat hij binnen zes maanden naar Suriname zou scheepgaan, niet echter als eigenaar, maar onder de vagere bepalingen van het capitulatie-verdrag van Barbados ²⁾. Deze voorwaarde ten spijt, bleef hij tot de Restauratie in Engeland, en speelde hij in de royalistische samenzwering van 1659 opnieuw een rol.

Keeren wij nu tot de wederwaardigheden der kolonie zelve terug, dan vinden wij voor de periode van vóór 1660 slechts zeer schrale gegevens. Gelijk wij gezien hebben, was Holdip in 1652 tot Goeverneur benoemd, maar de geschiedenis van zijn bewind is ons volkomen onbekend. Van de Barbadiaansche planters, royalisten van nature, kon men niet verwachten dat zij een door het Gemeenebest aangesteld ambtenaar met bijzonder eerbetoon ontvangen zouden, en Rowse's aanwezigheid in de kolonie moet tot zijn moeilijkheden hebben bijgedragen. Over zijn ontslag hooren wij eerst geruimen tijd nadat dit plaats greep. Den zevenden November 1655 schreef Daniel Searle, Goeverneur van Barbados aan Cromwell: „De kolonisten van Suriname, op het vasteland van Guiana gevestigd, hebben zich over hun onzekeren toestand bij mij beklagd. Hun Goeverneur, kolonel Holdip, heeft hen in den steek gelaten en is naar Engeland teruggekeerd, sinds welke gebeurtenis er niemand gerechtigd is geweest, noch is, om bewind over hen te voeren ³⁾”. Holdip moet omstreeks

¹⁾ De laatste vermelding die ik heb kunnen vinden is, dat men eind Juni nog steeds aan het overwegen was. *Domestic Cal.* 1654, blz. 230.

²⁾ *Colonial Cal.*, 1574—1660, blz. 461. Zie voor zijn aandeel in royalistische intrigues *Dict. Nat. Biogr.*

³⁾ *Thurloe State Papers*, deel IV, blz. 157.

den zomer van 1654 vertrokken zijn, want hij nam deel aan de Jamaica-expeditie, die aan het eind van dat jaar wegzeilde, en kreeg bij die gelegenheid den rang van kolonel. Een protest uit Jamaica van 1657 kan op zijn handelingen in Suriname betrekking hebben. „Ik hoor dat Zijne Hoogheid het plan heeft, kolonel Holdip hierheen te zenden, hetgeen hier groote beroering teweeg zal brengen, daar hij van wege de wreedheid en de onderdrukking, waaraan men zegt dat hij zich in Indië is te buiten gegaan, zoo buitengewoon gehaat is ¹⁾”. Als dit zijn vroeger verblijf op Jamaica betrof, zou het waarschijnlijk stelliger uitgedrukt zijn. Inderdaad is Holdip niet teruggekeerd. In 1658 werd hij als consul naar de Levant gezonden ²⁾. Uit de mededeeling, dat hij zijn post in Suriname in den steek gelaten had, mogen wij afleiden, dat daar ongeregelheden plaatsgegrepen hadden. In het zelfde jaar, 1654, verliet ook Rowse, om onbekende redenen, de kolonie ³⁾.

Cromwell's talrijke bezigheden verhinderden hem, maatregelen te nemen om Suriname daadwerkelijk in het rijksgebied op te nemen. Gedurende die jaren moet er een gestadige toevloed van kolonisten uit Engelsch West-Indië geweest zijn, de meerderheid met royalistische neigingen, en het zou moeite gekost hebben van Engeland uit een Goeverneur te zenden, die den Protector trouw zou blijven en tegelijkertijd in staat zou zijn de kolonisten zonder gewapenden steun te besturen. Steun kon men zich op dit oogenblik niet goed veroorloven, want Cromwells Spaansche oorlog stelde de vloot heel wat hoogere eischen dan, in het begin van zijn regeering, de meer door uiterlijk vertoon treffende strijd met de Hollanders gedaan had. Misschien verklaart dit zijn bereidwilligheid, om in 1657 de heele zaak aan Willoughby over te dragen. Daar deze in dat aanbod echter niet treden wilde, geschied-

¹⁾ Thurloe State Papers, deel IV, blz. 391.

²⁾ Ibid., deel VII, blz. 83.

³⁾ Sloane MSS. 3662, f. 41. Scott, de schrijver, was over Suriname niet geheel op de hoogte. Hij schijnt niet van Holdip gehoord te hebben en onderstelt dus dat door Rowse de kolonie tot 1654 bestuurd was.

de er niets en tot aan de Restauratie werd Suriname aan zijn eigen zorg overgelaten.

Zijn zelfbestuur geschiedde in den vorm van een vertegenwoordigende Vergadering, een Raad en een Goeverneur. De Vergadering werd door de planters gekozen, de Raad ongetwijfeld door den Goeverneur benoemd, en de Goeverneur zelf werd voor de periode 1657—60 door de Vergadering gekozen, terwijl zijn dienstdtijd, evenals die van het lichaam dat hem koos, telkens één jaar duurde ¹⁾. Er bestaat geen aanwijzing dat er gedurende de voorafgaande periode van drie jaren, 1654—57, van een regelmatige constitutie sprake was. Holdip, door het Gemeenebest benoemd, was vertrokken. Tot het einde van 1655 had Cromwell nog steeds geen opvolger benoemd en het is zoo goed als zeker dat hij daartoe ook nimmer overgegaan is. Wij mogen daarom aannemen dat de inwoners, aan hun eigen vinding overgelaten, gedurende dien tijd met de ontwikkeling van de instellingen doende waren, die wij er sedert 1657 van kracht vinden. Scott, weliswaar, beweert dat William Byam de kolonie vanaf 1654 ²⁾ bestuurd had, maar het andere bewijsmateriaal spreekt hiertegen, en volgens Byam zelf was hij ten tijde der Restauratie nog slechts drie jaar in dienst geweest ³⁾. Wat zijn antecedenten betreft zijn de volgende feiten bekend. In 1651 was hij lid van de Vergadering van Barbados ⁴⁾. Hij had te dien tijde den rang van majoor en behoorde tot de royalistische partij. Den vierden Maart 1652 werd hij door een wet der nieuwe, nu anti-royalistische Barbadaansche Vergadering verbannen en bij een ander besluit werd hem verboden zonder vergunning der Engelsche regeering later terug te keeren ⁵⁾. Byam ging naar Engeland

¹⁾ Byams' *Narrative of the late Troubles in Surinam*, 1661—2. Ik ben er niet in geslaagd een exemplaar van de eerste uitgave van dit werk op te sporen, maar het is blijkbaar volledig herdrukt in Robert Sanfords *Surinam Justice*, London, 1662, waar men de bovenstaande mededeelingen kan vinden op blz. 1—2. Zie tevens Sanford's petitie, *Colonial Cal.*, 1661—8 No. 363.

²⁾ Sloane MSS. 3662, f. 41.

³⁾ Byam's *Narrative*, *ut sup.*

⁴⁾ *Colonial Cal.*, 1574—1660, blz. 365.

⁵⁾ *Ibid.* blz. 391.

waar zijn zaak door een commissie uit den Raad van State in Februari 1653 onderzocht werd ¹⁾. Zooals hierboven gezegd is, werd daarna in Suriname voor het eerst weer van hem gehoord. Het feit dat hij bij drie opeenvolgende jaarlijksche verkiezingen tot goeverneur gekozen werd, is een aanwijzing dat hij zijn betrekking met eenige bekwaamheid vervulde. Een paar ongunstige meeningen over zijn optreden van den kant van menschen, die hem kenden, komen verderop voor bespreking in aanmerking.

2. Suriname in zijn beginperiode

Suriname, of, om zijn lateren naam, Willoughbyland te gebruiken, had zijn beste dagen gedurende de vijf jaren die op de Restauratie van Karel den Tweede volgden. Op papier omvatte zijn gebied, behalve de Suriname, de rivieren Coppename, Marowijne en Seramica, hoewel de groote meerderheid der plantages aan de eerste lagen. Twee schrijvers, die beiden een paar jaar in de kolonie gewoond hadden, hebben ons over de in Suriname heerschende levensvoorwaarden en zijn natuurschoonheid lofreden nagelaten. George Warren spreekt van zijn gezondheid, zijn overvruchtbaren bodem en zijn vriendelijke vrouwen ²⁾; en vol spijt schreef Mevrouw Aphra Behn: „Had wijlen Zijne Majesteit zaliger gedachtenis (Karel II) slechts gezien en geweten, van welk een uitgestrekte en bekoorlijke wereld hij in dit land meester is geweest, hij had het niet zoo gemakkelijk ten gunste van de Hollanders laten schieten” ³⁾. In 1663 noemde een bezoeker, de inwoners royaal en dienstvaardig, het klimaat matig heet, de inboorlingen schaarsch en vredelievend en het land zelf rijk aan allerlei vreemde soorten van dieren, vis-

¹⁾ *Col. Cal.* 1574—1660, blz. 400.

²⁾ *An Impartial Description of Surinam*, London, 1667, Voorrede.

(Van dit boekje bestaat een Nederlandsche vertaling: „*Een onpartijdige Beschrijvinge van Suriname, Gelegen op het vaste Landt van Guiana in Afrika*” [sic], Amsterdam 1669. — De inhoud is bijna geheel opgenomen in de „*Hollandsche Mercurius*”, Haarlem 1671, blz. 55—62 en in Adriaan van Berkels „*Amerikaansche Voyagien*”. Amsterdam 1695. Van Berkel vermeldt echter Warren's naam niet.

Noot v. d. redactie).

³⁾ *Oroonoko: or the Royal Slave*.

schen, reptielen, insecten en gewassen ¹⁾). Een den kolonisten welbekende bijzonderheid der natuur was de sidderaal. Warren noemt hem „Torpedo of Num-Eele”, en Mevrouw Behn beweert dat zij er een gegeten en het vleesch bijzonder fijn gevonden had.

De binnenzeilende reiziger vond aan den mond van de Suriname rivier een breedte van een mijl, met een diepte van drie vadem bij hoog water op de zandbank en dicht langs elk der beide oevers een vaargeul. Vijftien mijl stroomopwaarts lag een klein dorp met name Pramorabo of het Fort, en zestig mijl van de zee lag de hoofdstad Torarica, een stad met een kerk en honderd huizen. De plaats waar het sinds lang verlaten Torarica lag, wordt nu ingenomen door de plantage Waterland, die de negers om de ruïnes der vroegere gebouwen Steengrond noemen ²⁾). Schepen van 300 tons konden Torarica bereiken; en nog tot dertig mijlen verder, te zamen dus negentig mijlen van den mond der rivier, was scheepvaart mogelijk. Langs zoo goed als deze heele uitgestrektheid waren de oevers met plantages bezet, elk van haar eigen landingsteiger en booten voorzien, en met de rivier als aller gemeenschappelijke heirweg tusschen hen in.

In Warren's tijd waren er omstreeks vijfhonderd plantages, veertig of vijftig waarvan suikerfabrieken bezaten die hun eigenaars groote winsten opbrachten. Het feit dat het heele vervoer te water geschiedde, maakte de verspreiding der plantages in een lange keten onvermijdelijk: Oxenbridge verklaart dat de pioniers, daar de goedwilligheid der Caraïben dit mogelijk maakte, de plantages, hoe „ver en eenzaam” ook, van den aanvang af zonder steun aanlegden. ³⁾ Die zelfde Caraïben hadden in 1645

¹⁾ *Colonial Cal.*, 1661—8, no. 577.

²⁾ Rev. P. A. Hilfman in *Publications of the American Jewish Hist. Society*, No. 18, blz. 180. De andere bijzonderheden in deze alinea zijn aan Warren's *Description* ontleend.

(Dit is niet juist. Thorarica lag bij „Zandpunt” aan de baai in den linker-oever van de Surinamerivier voorbij *Simplicité*. Zie het artikel van J. W. C. Ort, overgedrukt in „*De West-Indische Gids*”, 2e jaargang. (1920), blz. 61—63.

Noot v. d. redactie).

³⁾ Oxenbridge, *op. cit.*, blz. 7.

een Fransche en Engelsche nederzetting uitgeroeid en in het eerst voelden de kolonisten zich, ondanks hun betuigingen van vriendschap, niet geheel veilig, maar na een paar jaar werd het aantal Engelschen zoo groot, dat geen gevaar te duchten was. Na de Restauratie nam de welvaart der planters toe en uit Barbados bleven nieuwe kolonisten toestroomen. Een brief uit Suriname van 15 Augustus 1662 vermeldt, dat zeven schepen zoo juist een lading suiker en letterhout ingenomen hadden — de suiker van betere kwaliteit en hooger in prijs dan de Barbadiaansche; en dat één planter voor zijn suikerfabriek een windmolen gebouwd had en anderen zijn voorbeeld volgden ¹⁾. Van de plantage op Sint Johns Hill, schreef Mevrouw Behn dat zij het beste huis van Suriname had. Zij behoorde aan Sir Robert Harley, een in Engeland wonend grondeigenaar, die behalve deze nog andere ondernemingen had gekocht. Op St. John's Hill had hij een grooten veestapel en het huis schijnt voor de dames uit de kolonie, misschien vanwege zijn gezonde ligging, een vacantieverblijf geweest te zijn. Harley gaf zijn agent in 1666 instructie om al zijn belangen in Suriname van de hand te doen, maar de verovering der Hollanders greep plaats voor dit gedaan kon worden en hij verloor zijn bezittingen ²⁾. Lord Willoughby's onderneming heette Parham Hill. Zijn agent was iemand uit Cornwall, met name John Treffry, en zijn plantage was het tooneel van het lijden van Oronooko, den gefingeerden held uit Mevrouw Behn's vertelling.

Met behulp van slavenarbeid geproduceerde suiker was het hoofdproduct, en om die reden wekte Suriname de afgunst der machtige Barbadiaansche belangen op. Een brief van 1663 zegt, dat de „Groote Hanzen van Barbados” de gezworen vijanden der kolonie waren en alles in het werk stelden om het land te benadeelen ³⁾: en Lord Willoughby's moeilijkheden in het besturen en verdedigen

¹⁾ *Hist. MSS. Comm.*, 10th. Report, deel VI (Bouverie MSS) blz. 96.

²⁾ Brieven van en aan Harley, 1663—8. in *Hist. Comm.*, Report on Portland MSS. deel III, blz. 280, 284, 287, 302, 308.

³⁾ *Colonial Cal.* 1661—8. No. 577.

der Caraïbische Eilanden werden door het feit, dat hij van partijdigheid ten gunste van Suriname verdacht werd, zeer zeker vergroot. De toentertijd bestaande methode van suikerbereiding wordt aldus beschreven:

„Het riet wordt in twaalf maanden tijd geschikt om afgesneden te worden. Het is dan zes voet hoog en zoo dik als een mans pols. Aan den top heeft het een pluim, die afgesneden wordt, waarna men het riet door een molen uitperst. Dat sap wordt in ketels gekookt, tot het een behoorlijke dikte bereikt heeft en vervolgens uitgegoten in houten vaten, die, van boven breed en vierkant, van onder spits in een schellingbreede opening uitloopen, die met een stokje gesloten blijft tot de suiker koud en stijf begint te worden; dan wordt het er uitgetrokken en door die opening loopt de melasse weg, en na op deze wijze een tijdlang behandeld te zijn wordt de suiker gebroken, in okshoofden verpakt en zoo verscheept”¹⁾.

Over den aanwas der bevolking zijn geen nauwkeurige cijfers beschikbaar. In Februari 1652 zouden er, naar beweerd werd, honderd vijftig pioniers in het land geweest zijn²⁾. Een aan de Commissie voor Buitenlandsche Nederzettingen afgelegd verslag schatte het aantal inwoners in 1661 op 1000³⁾. Vermoedelijk heeft dit alleen op Europeanen betrekking, ofschoon wij niet zeker weten of de negers er niet in begrepen zijn; de Caraïben sluit het zeker niet in, daar deze voor een volkstelling niet bereikbaar waren. Daarna begon een snelle uitbreiding zoodat wij bij een correspondent de bevolking in November 1663 op 4000 geschat vinden, wederom zonder onderscheid van ras⁴⁾. Dit is de laatste algemeene volkstelling die voorhanden is. De toeneming bleef klaarblijkelijk voortduren want volgens gouverneur Byam's bewering waren er in 1665 1500 man in staat de wapenen te dragen; de groote epidemie van het volgend jaar deed hun aantal tot 500 dalen⁵⁾. Alle berekeningen stemmen hierin overeen, dat de kolonie in

¹⁾ Warren's *Description*, blz. 18.

²⁾ *Colonial Cal.* 1574—1660, blz. 373.

³⁾ *Colonial Cal.* 1661—8, No. 83.

⁴⁾ *ibid.* No. 577.

⁵⁾ Byam's *Journal of Guiana*, Sloane MSS. 3662, ff. 27, 37.

1665 het toppunt van haar ontwikkeling bereikt had; sinds dien „ging zij gestadig achteruit.”

Van de beschaafde inwoners bestond een goed deel uit Joden, wier afstammelingen tot op den dag van heden in de kolonie gebleven zijn. Aan deze continuïteit danken wij het behoud van de oude registers der Joodsche gemeente, die vanaf 1704 een onafgebroken reeks vormen, terwijl daarenboven ook uit de Engelsche periode een of twee documenten over zijn¹⁾. De volledige authenticiteit der vroegste inschrijvingen echter, wekt, vanwege eenige data die er in voorkomen, een zekere mate van wantrouwen. Voor de onderstelling dat de opgaven een betrouwbare traditie vertegenwoordigen maar eerst later op schrift gesteld werden, is veel te zeggen. Deze bron leert ons, dat er reeds in 1639 Portugeesche Joden in Suriname waren en dat in het jaar 1642—3 een huwelijk ingeschreven werd²⁾. Het laatste echter vertegenwoordigt een alleenstaand geval en men vindt er geen ander vermeld tot met de achttiende eeuw het geregeld register begint. Het is onwaarschijnlijk, dat de Joodsche gemeente de eerste kolonie waartoe zij behoorde overleefde. Die werd gelijk wij gezien hebben, in 1645 door de Caraïben uitgemeord. Toen Willoughby's mannen in 1651 in Suriname kwamen vonden zij daar slechts een enkelen blanke, wiens naam de gedachte wekt dat hij een Jood geweest kon zijn³⁾. Van Willoughby zelf wordt bericht, dat hij in 1652⁴⁾ en de volgende jaren uit Cayenne een groot aantal Joden aanvoerde, die zich daar nedergezet hadden, toen de Franschen het hadden verlaten. Deze menschen kregen tot dat doel van de Nederlandsche West-Indische Compagnie octrooi⁵⁾. Toen de Franschen Cayenne in 1664 op-

¹⁾ Zie *Publications of the American Jewish Historical Society*, in het bijzonder No. 18, blz. 179—207.

²⁾ Ibid. No. 16, blz. 9; No. 18, blz. 191.

³⁾ Zie hierboven blz. 5.

⁴⁾ *Publications, ut sup.* No. 16, blz. 9.

⁵⁾ Ibid.: In Egerton MSS. 2395, f. 46 vindt men een Engelsche vertaling van wat klaarblijkelijk een Nederlandsche concessie aan Joodsche kolonisten was, om zich aan de „Wilde cust” neder te zetten.

(Zie *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, onder „Grondpolitiek”, blz. 324, 2e kolom. Noot v. d. redactie).

nieuw in bezit namen, verhuisden de meeste daar woonachtige Joden naar Suriname. Daar legden zij plantages aan en werden een blijvend element van de bevolking. Den zevenden Augustus 1665 vaardigden Goeverneur en Vergadering een privilege uit, waarbij de Joden vrijheid van planterij en handel, benevens de vrije uitoefening van hun godsdienst, vrijstelling van openbare plichten behalve militairen dienst, een afzonderlijke rechtbank voor kleine zaken, en een concessie van tien akkers land te Torarica voor den bouw van een synagoge en van scholen verkregen ¹⁾. Door de Hollandsche veroveraars werden deze privileges later bevestigd.

Het voorgaande relaas is de vrucht eener vergelijking van veel overal verspreide berichten over het maatschappelijk leven in Suriname. Het geeft ons den indruk van een kolonie, die uit onsaamhoorige elementen opgebouwd was, maar door dat gevoel van verdraagzaamheid, dat uit tegenspoed geboren wordt, een zekere harmonie wist te scheppen. Royalistische planters zoowel als de Joden waren, toen zij voor het eerst naar de kolonie kwamen, uitwijkelingen. Zelfs hen die er geen politieke richting op na hielden zou men, daar zij voor de economische malaise op Barbados de wijk genomen hadden, in zekeren zin uitgewekenen kunnen noemen. Zij richtten zichzelf een soort „Alsatia” ²⁾ in, waar zij vrij, welvarend, verkwistend, gedurende dien korten tijd van politiek laag water in het midden van de zeventiende eeuw, precies konden leven zooals zij zelf graag wilden, nadat de kolonisten geleerd hadden de fouten van onervarenheid te overwinnen, en vóór zij betrokken werden in de groote worsteling om de maritieme suprematie, die de zeemogendheden op het punt stonden te beginnen.

¹⁾ *Publications, ut sup.* No. 9, pp. 144—6. In Engelsche archieven komt van dit privilege geen document voor, maar een Nederlandsch afschrift wordt te Paramaribo bewaard. (*ibid.* No. 13, blz. 130).

(Zie *Encycl. v. Ned. West-Indië*, onder *Israëlitische Gemeenten*, blz. 385, en *Essai historique sur la Colonie de Surinam*, Paramaribo 1788.

Noot v. d. redactie).

²⁾ Een beruchte plezierbuurt in het oude Londen.

Noot v. d. redactie.

3. *Surinaamsche Politiek* (1660—1665)

De Restauratie had het gevolg, dat zij Suriname met de Engelsche regeering in onmiddellijker aanraking bracht en ten slotte Lord Willoughby's aanspraak op het eigenaarschap bevestigde. In de kolonie was zij tevens de aanleiding tot, zij het niet de oorzaak van een heftige uitbarsting van oproer tegen William Byam en de partij die aan het roer stond. Byam, sinds 1657 ieder jaar opnieuw tot goeverneur verkozen, had de macht nog in handen, toen het bericht, dat Karel II den Engelschen troon bestegen had, Suriname bereikte. Tegelijk met dat bericht kwam er een mededeeling over, maar niet een afschrift van een proclamatie, dat alle ambtenaren de bediening van hun ambt tot nader orders moesten voortzetten. Het bericht was maar ten deele juist. Wat metterdaad gebeurd was is, dat het Parlement, den zevenden Mei 1660, bijna drie weken voor dat de Koning te Dover landde, een gedrukt bevel aan alle schouten, vrederechters, burgemeesters, politiehoofden en andere dienaars der justitie uitgevaardigd had, dat zij hun plichten voortaan in 's Konings naam te vervullen hadden en daarbij door alle militaire officieren gesteund moesten worden ¹⁾. De order maakte van koloniale ambtenaren geen melding en had klaarblijkelijk het handhaven van den vrede in Engeland zelf op het oog. Maar de koloniën werden geacht van het Engelsche rijk deel uit te maken; en gaf hij aan de termen van het bevel een ruime uitlegging dan kon een goeverneur van meening zijn, dat ook hij binnen het kader van de order viel. Na eenig overleg besloten Byam en de toenmalige Vergadering om de zoogenaamde proclamatie te honoreeren, en na den afloop van hun dienstjaar in functie te blijven. De datum van dit besluit was acht Mei 1661 ²⁾. De omstandigheden schenen het wel te rechtvaardigen, want hun eigen constitutie was nog door geen enkele Engelsche regeering goedgekeurd en voor hen was het ongetwijfeld de juiste

¹⁾ *Domestic Cal.* 1659—60, blz. 433.

²⁾ Byam's „Narrative of the late Troubles in Surinam”, in *Sanford's Surinam Justice*, blz. 1.

houding om de voorloopige bevelen van het nieuwe regiem op te volgen en inmiddels zijn uitvoeriger beslissingen af te wachten. Zooals de gebeurtenissen toonen zouden, werd deze gedragslijn door de meerderheid der kolonisten goedgekeurd en zelfs de afwijkende meening der minderheid berustte niet op politiek geloof, want de heele bevolking was royalist.

Op plaatselijke gronden echter, was er onder leiding van luitenant-kolonel Robert Sanford en zijn broeder William Sanford een beperkte maar krachtige oppositie. Byam beschuldigde deze partij dat zij zich door een paar geruïneerden als dekmantel liet gebruiken om in hoop op buit anarchie te veroorzaken, en zoo wij op een algemeen indruk van het beschikbare bewijsmateriaal afgaan, schijnt dit een juist oordeel geweest te zijn; want wij hebben wat hun kant van de zaak aangaat een uitvoerige uiteenzetting van Kolonel Sanford zelf en die bestaat in substantie uit niet veel meer dan laster en geklets¹⁾. Hun eenige redelijk argument was dat zij zich tegen een onconstitutioneel gezag verzetten, maar daar dit slechts een tijdelijk karakter droeg en bereid was zich naar de centrale macht te schikken, was de wijze waarop zij protesteerden veel sterker dan de aanleiding vereischte. Toen zij hun zaak in Engeland bepleitten, waren zij dan ook gedwongen het werkelijk geschilpunt in een wolk van beschuldigingen en niet ter zake doende praatjes te verbergen. Aan den anderen kant lieten de meeste ooggetuigen, die tot de bent der Sanfords niet in betrekking stonden, zich over Byam gunstig uit. Er is één belangrijke uitzondering, Mevrouw Aphra Behn. Zij beschrijft hem als „de vleierigste, fleemerigste kerel van de wereld. . . . Hij was een man wiens karakter niet met dat van den ergsten slaaf in één adem verdient te worden vermeld.” Zijn Raad, beweert zij verder, bestond uit zulke beruchte schurken als uit Newgate nog nimmer zijn getransporteerd. Zelfs

¹⁾ Byam, *ut sup.* Blz. 5, bevestigd door een correspondent van Sir Henry Bennet in *Colonial Cal.* 1661—8, No. 577; Sanfords standpunt komt voor in zijn *Surinam Justice* en zijn petitie tot Koning en Raad, 1662, 17 Aug. en 3 Sept. in *Colonial Cal.* 1661—8, Nos. 251 en 363.

aan de raadstafel pleegden zij met elkander te twisten en te vechten en zoo ontzettend te vloeken dat het vreeselijk was hen te hooren en aan te zien." Ik vermeld dit getuigenis voor wat het waard is: waarschijnlijk heel weinig, want de schrijfster stak niet onder stoelen of banken dat het haar alleen om haar vertelling te doen was, en de eischen van haar gegeven dwongen haar al de Europeesche belagers van haar zwarten held in de somberste kleuren te schilderen.

Het oproer verliep als volgt. In Februari 1661 besloot de Vergadering ten behoeve der publieke werken, tot een heffing van een half pond suiker per akker ¹⁾. Er was wat oppositie, die na eenigen tijd tot rust kwam. In October echter, toen het besluit van de regeeringspartij om hun ambten niet neer te leggen, de ontevreden inmiddels een voorwendsel in handen gespeeld had, „spuwde" William Sanford, door zijn broeder aangezet, op een bijeenkomst van de inwoners van Torarica, „de overheid op uiterst onbeschaamde wijze in het gelaat" ²⁾. De Sanfords en anderen trokken de heele kolonie rond om oproer te prediken en als een tegenzet riep Byam voor den 28en November, de Vergadering en tevens een algemeene bijeenkomst der grondeigenaars bijeen. Vóór dien datum begonnen de hoofden der Sanford-partij bang te worden en probeerden zij den kapitein van een slavenschip er toe te bewegen, hen naar Jamaica te brengen. Toen zij daarin niet slaagden, maakten zij zich van een aan een Hollandschen ingezetene toebehoorende sloep meester. Byam's mannen wisten de sloep terug te nemen en namen de belhamelslater in hechtenis, die vier dagen vóór de Vergadering bijeenkwam allen achter slot en grendel zaten. Sanford weerlegt de bovenstaande feiten niet noemenswaard, maar probeert het nemen van het Hollandsche schip op grond van de Acte van Navigatie te rechtvaardigen.

Sanford had het voordeel van een enorme stem, alsmede van een vloeiende en populaire welsprekendheid.

¹⁾ Byam blz. 3.

²⁾ Byam's *Narrative* blz. 3. De hier volgende bijzonderheden zijn ontleend hetzij aan dit werk hetzij aan Sanford's antwoord, *Surinam Justice*.

Toen hij in de gevangenis vertoefde, maakte hij daar zoo'n goed gebruik van, dat heel Torarica naar hem stond te luisteren en Byam hem naar een in de rivier geankerd schip moest verwijderen. De Goeverneur zegt: „Sanford braakte zulke gepekeld taal uit, dat hij de Redekunst van Belingsgate overtrof”, waarop de beklaagde eenvoudig antwoordt: „het mag waar zijn dat ik als een visch-wijf te keer ging, maar dat kan toch ten hoogste een vergriep tegen den goeden vorm zijn.” Jammer dat Mevrouw Behn niet aanwezig was om van dit tooneel een vollediger beschrijving te geven.

Op den vastgestelden dag kwamen de Vergadering en de conventie van grondeigenaars bijeen en werden de gevangenen voorgebracht. Byam gewaagt van dit tribunaal als „het vereenigd gezag der kolonie”, — Sanford als „een kriegsraad of liever een Hoog Gerechtshof gelijk dat van Bradshaw ¹⁾. Drie officieren, die ten tijde der Restauratie in Engeland geweest waren, getuigden dat zij een proclamatie gezien hadden, waarbij alle magistraten enzoo-voorts in hun functie gecontinueerd werden, en daarna werd blijkbaar, zonder veel meer formaliteiten in zake bewijzen, bij acclamatie over de zaak belist. De gevangenen werden een voor een gevonnist, de meesten verbannen. Kolonel Sanford kwam het laatst aan de beurt. Hij kreeg een boete van 5000 pond suiker, en bleef geketend in de gevangenis om met het eerste schip dat wegzeilde, naar Engeland verscheept te worden. Een weerbarstig, heftig man, schijnt hij de bewerker van zijn eigen rampspoeden geweest te zijn. In Engeland diende hij bij Koning en Privy Council een petitie tot herstel in. De laatstgenoemde autoriteit hoorde zijn klacht, maar voorzoover vastgesteld kan worden, volgde er geen actie uit en Byam bleef Goeverneur van Suriname.

De Restauratie gaf Lord Willoughby reden een onmiddellijke erkenning van zijn aanspraken op Suriname te verwachten. Bijna had hij het zoo ver gebracht: den negenden Juli 1660 werd een giftbrief opgemaakt om hem voor heel Guiana, in den vorm van een patroonskolonie

¹⁾ Petition to Privy Council, *Colonial Cal.* 1661—8. No. 363.

der heerlijkheid East Greenwich, concessie te geven ¹⁾. Maar voor aan den giftbrief het zegel gehecht werd, maakte iemand, Graaf Clarendon waarschijnlijk, bezwaar omdat er voor het overdragen van een dusdanig uitgestrekt gebied geen precedent bestond en de belangen der kolonisten daardoor op onbillijke wijze verkort zouden worden ²⁾. Clarendon had, gelijk de volgende jaren zouden openbaren, over de consolidatie van het koloniale rijk de breede ideeën van een staatsman en zijn bezwaarschrift, waarin verder nog beweerd werd dat de benoeming van den Goeverneur van Suriname aan de Kroon behoorde te blijven is geheel met zijn denkbelden in overeenstemming.

Willoughby's aanspraak bleef dus onbeslist en werd aan de zeer ingewikkelde kwestie van het eigendomsrecht over de Caraïbische Eilanden vastgekoppeld. In haar details doet deze voor het hier behandelde onderwerp niet ter zake. Het was een van reeds meer dan dertig jaar geleden dagteekenend warnet, dat in een staaltje van ongepaste nalatigheid van den kant van Karel I zijn oorsprong had. Bij de Restauratie had Willoughby, die een tijdelijk belang in het eigendomspatent van Graaf Carlisle gekocht had, zich te handhaven tegen de tegenaanspraken van Graaf Kinnoul, de planters van Barbados, de erfgenamen van Sir William Courteen, de schuldeischers van Carlisle en Graaf Marlborough. Dezen konden allen min of meer plausibele gronden voor hun aanspraken aanvoeren en Clarendon had drie jaar noodig om den knoop te ontwarren. In Juni 1663 deed hij dat op dezen grondslag: dat Willoughby het bestuur over de Caraïbische Eilanden voor de resteerende zes jaar van zijn pacht, met genot van de helft der inkomsten behouden zou, terwijl de tweede helft bestemd werd om de aanspraken der andere eischers te bevredigen, en ten slotte alles de Kroon zou toevallen ³⁾.

De vertragende invloed van deze zaak op de regeling der Surinaamsche kwestie lag in de, in verschillende krin-

¹⁾ *Colonial Cal.* 1574—1660, blz. 483.

²⁾ *Ibid.*

³⁾ Voor een vollediger verslag over deze regeling zie men Mr. C. S. S. Higham's *Leeward Islands under the Restoration*, Cambridge, 1921, blz. 13—25.

gen uitgesproken vrees dat Willoughby, als beide kwesties te zijnen gunste beslist werden, voor een onderdaan der Kroon veel te machtig zou worden. De staatslieden van dien tijd waren druk bezig met het in elkaar zetten en doorvoeren van wat als het oude koloniale stelsel bekend is; het netwerk van wetten en administratieve instellingen, dat ten doel had den kolonialen handel te regelen en te kanaliseeren. De neiging bestond om koloniale onafhankelijkheid, hetzij die op volks- hetzij die op eigendomsgezag berustte, in te perken en het scheen niet dienstig zulk een omvangrijke uitzondering te maken als die waarop Willoughby met betrekking tot Suriname aanspraak deed gelden. In Mei 1661 adviseerde de Secretaris, Sir Edward Nicholas in een memorandum, dat Willoughby, wanneer zijn aanspraak op Barbados erkend mocht worden, alleen Goeverneur en niet Eigenaar van Suriname zou worden; anders zou hij wel eens alle overtollige planters van Barbados naar Suriname kunnen trekken en op die wijze de kolonisatie van Jamaica belemmeren ¹⁾. Eenige dagen later stelde de Commissie voor Nederzettingen als andere mogelijkheid voor, dat Willoughby als Goeverneur naar Barbados zou gaan om dan na eenigen tijd uit die betrekking ten gunste van Suriname ontslag te nemen ²⁾. Een jaar later (5 Juni 1662), lezen wij, bracht de Commissie dezelfde bezwaren naar voren: „De Eigenaar van Suriname behoort niet tegelijk Goeverneur van Barbados te zijn. Al de Lords van de Commissie achten het verkieselijker Lord Willoughby alleen Goeverneur voor het leven over Suriname te maken en hem daar concessie voor een uitgestrekt, tot „paltsgraafschap” te verheffen stuk land te geven. Het eerstvolgend voorstel, van 27 Augustus 1652, nam den vorm aan van een volmacht aan den Attorney General om ten behoeve van Willoughby een pachtceel voor zeven jaar op te maken, voor alle plantages tusschen den eersten en den twintigsten graad Noorderbreedte en ten Oosten van Porto Rico, met genot van de helft der inkom-

¹⁾ *Colonial Cal.* 1661—8. No. 80.

²⁾ *Ibid.* No. 83.

sten ¹⁾. Hoewel het zijn aanspraken op de eilanden erkende, zou dit zijn verwachtingen met betrekking tot Suriname ernstig gekortwiekt hebben. Waarschijnlijk protesteerde hij, want toen het patent in November gezegeld werd was het zoo gesteld dat het de eilanden in-, maar Suriname buitensloot ²⁾.

Het werd nu duidelijk, dat Willoughby met betrekking tot zijn eigenaarschap over het vasteland het hoofd te bieden had aan een tegenstand dien hij niet vermocht te breken. Zijn oplossing was karakteristiek voor den tijd waarin hij leefde: om zich zelf de rest te verzekeren kocht hij zijn gewichtigsten tegenstander af of om met den halven buit. Den tweeden Juni werd aan Francis Lord Willoughby en Lawrence Hyde, tweeden zoon van Graaf Clarendon, een gezamenlijke giftbrief uitgegeven. Met een opsomming van Willoughby's aandeel in de oorspronkelijke nederzetting van Suriname beginnend, zegt het document verder „dat de Koning de trouwe diensten van gezegden Lord Willoughby, en zijn wensch, dat Lawrence Hyde, tweede zoon van Graaf Clarendon, als deelgenoot zou mogen optreden, in aanmerking nemend, genoemde Francis Lord Willoughby en Lawrence Hyde, hun erfgenamen en hun cessionarissen concessie geeft over dat heele gedeelte van Amerikaansch Guiana, Suriname geheeten, dat zich westelijk een mijl voorbij de Coppename rivier, en Oostelijk een mijl van de Marowijne rivier, van oost tot west omstreeks veertig mijlen en van deze zuidwaarts tot de bronnen der genoemde rivieren en vandaar in rechte lijn tot de Zuid-Zee uitstrekt, onder den naam van Willoughbyland ³⁾. De gebruikelijke eigendomsrechten, uit de concessie voortvloeiend, werden stuk voor stuk opgesomd, en zouden onderworpen zijn aan de betaling ten behoeve van de Kroon van een vijfde van al

¹⁾ *Colonial Cal.* 1661—8. No. 359.

²⁾ *Ibid.* No. 387.

³⁾ De giftbrief is in zijn geheel te vinden (ook in het Hollandsch vertaald) in Hartsinck's *Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust, in Zuid-Amerika*, Amsterdam 1770, 2e deel, blz. 522—558 en in de *Chronological History of the discovery and settlement of Guiana, 1493—1668*, by James Rodway & Thomas Watt. Georgetown 1888, blz. 153—161. *Noot v. d. redactie.*

het gedolven goud en zilver-erts, 2000 pond tabak per jaar; tevens moesten voor Zijner Majesteits Domein 30.000 akkers gereserveerd blijven. De eigenaars mogen naar eigen goeddunken aan non-conformisten vrijheid van godsdienst toestaan. De kolonie zal handelsvrijheid genieten en vreemdelingen mogen met haar alleen handeldrijven na vergunning van de concessiehouders, die het recht hebben tot hun eigen voordeel de schepen en goederen van iedereen die op deze voorwaarden inbreuk mocht maken, verbeurd te verklaren. Als een der concessiehouders in de kolonie of eenig deel van Amerika aanwezig mocht zijn, de ander echter afwezig, dan zal onder reserveering van het verschuldigde aandeel in het provenu voor den ander, de eerste de rechtspraak uitoefenen ¹⁾).

Door deze opnemng van een stillen vennoot was het eigendomsrecht over Suriname geregeld. Wij weten niets over de onderhandelingen, waardoor Willoughby deze overeenkomst met Clarendon tot stand bracht, maar de aard der transactie blijkt duidelijk uit het feit, dat de zoon van den minister niets gedaan had waardoor hij dit fortuintje verdiend had. Zelfs de inleiding tot den giftbrief bevat, hoewel zij Willoughby's diensten gedetailleerd beschrijft, geenerlei voorgeven, dat dit wel het geval was.

De artikelen betreffende handelsvrijheid en de toelating van vreemde kooplieden schijnen in te sluiten, dat Suriname vrijstelling zou hebben van de Acte van Navigatie ²⁾. Ter versterking van deze zienswijze hebben wij een onge-dateerd memorandum in een van Sir Joseph Williamson's opschriftboekjes over de plantages: „Suriname heeft handelsvrijheid zonder eenig invoerrecht” ³⁾. Aan den anderen kant staan wij voor het feit, dat de Privy Council den vierentwintigsten Juni 1663 de verzending gelastte van een rondschrjven aan de Goeverneurs van alle nederzet-

¹⁾ *Colonial Cal.* 1661—8, No. 451; Patent Roll, 15 Charles II, deel 10, No. 4. Scott zegt dat de giftbrief gegeven was ondanks eenige door kolonisten ingebrachte bezwaren. Sloane MSS. 3662. f. 41.

²⁾ Deze artikelen treft men in de eigendomspatenten van 1663 en 1665 voor Carolina niet aan.

³⁾ *Colonial Cal.* 1661—8, No. 209.

tingen, Suriname inbegrepen¹⁾). Maar dit geschiedde zoo spoedig na het uitgeven van den giftbrief, dat zij, die er niet onmiddellijk bij betrokken geweest waren, er de strekking misschien niet voldoende van begrepen hadden. Ook kan het opnemen van Suriname in de lijst een schrijversver-gissing geweest zijn. Het bewijsmateriaal doet over het geheel tot de meening hellen, dat de kolonie vrijstelling had van de handelswetten en als dit inderdaad het geval is, wijst het op een voor den toenmaligen staat der Engel-sche politiek zeer exceptioneele gunst die ongetwijfeld aan Clarendons bescherming te danken was. De laatste was in het doorzetten van het koloniaal systeem in alle andere kolonies overigens streng genoeg. Willoughby zelf was een tegenstander van het systeem. Over den toestand op Barbados in het jaar 1666 schrijvend, zegt hij: „Wie Zijne Majesteit ook geadviseerd moge hebben om zijn koloniën op het punt van handel beperkingen en banden op te leggen, is meer koopman dan dat hij een goed onderdaan zou zijn.”²⁾

De gelijktijdige afloop van de Guiaansche en de Caraïbische kwesties stelde Willoughby nu in staat om Engeland te verlaten en zijn functies op zich te nemen. Hij bereikte Barbados in het begin van Augustus 1663 en de delicate taak om de nieuwe regeling daar aan de planters op te leggen hield hem gedurende meer dan een jaar op de eilanden vast. Ondertusschen zette Byam onder den titel van Luitenant-Generaal voor de eigenaars het bestuur van Suriname voort. De eigenaars der plantages verkeerden in een zekere onrust over de uitwerking van den nieuwen status der kolonie op hun eigen bezit en zij zagen de aankomst van den grooteigenaar met gemengde gevoelens tegemoet. Eindelijk, den achttienden November 1664, voer Willoughby de rivier op. Hij werd hartelijk ontvangen³⁾. Er is geen reden, aan te nemen dat er tegenover hem een algemeen verspreid gevoel van vijandschap

¹⁾ *Colon. Cal.* 1661—8. Nos. 500, 501.

²⁾ *Ibid.* No. 1204.

³⁾ William Byam, *An Exact Relation of the Most Execrable Attempts . . . on Francis Lord Willoughby*, London, 1665, blz. 3.

bestond; de houding was er een van afwachting. Zijn positie maakte het hem mogelijk om voor tyran te spelen, maar hij staat te boek als een man die een zekere edelmoedigheid met een zeer degelijke zorg voor zijn eigen belangen wist te verbinden. De meerderheid der planters was daarom niet alleen zelf tot een redelijke houding bereid, maar verwachtte hetzelfde van hem.

Evenwel, er was een man van onhandelbaar karakter die het in zijn hoofd zette, dat Willoughby het op zijn plantage verzien had. Dit was een zekere John Allen, die zich in 1657 in Suriname nedergezet en door een vervolging wegens godslastering en door iemand in een duel te wonden, reeds onderscheiden had. Hij bezocht Willoughby omstreeks Kerstmis en trachtte aan te toonen dat hij het slachtoffer van lasteraars was. In antwoord hierop waarschuwde Willoughby hem, dat hij naar zijn gedrag een onderzoek zou instellen. Daarop besloot Allen Willoughby te vermoorden. Vergeefs zijn kans afwachgend, lag hij twee dagen lang in de buurt van Parham Hill in een hinderlaag op de loer. Toen, den vierden Januari, drong hij „met een woest en afstootelijk gezicht” de raadskamer binnen, houwde Willoughby met een kortelas tegen den grond en doorstak onmiddellijk daarop zich zelf met hetzelfde wapen. Van geen van beiden waren de wonden doodelijk. Willoughby herstelde na lange ziekte en Allen nam, na een poging om zich met een pistool dat geen vuur gaf dood te schieten, vergif in en stierf in de boot die hem naar de gevangenis van Torarica moest brengen ¹⁾.

Toen de pachtkwesties ter sprake kwamen, ontstond tamelijk veel ontevredenheid. Over de grieven der planters kennen wij, behalve Byam's mededeeling, dat zij er bezwaar tegen hadden zonder vast huurcontract te wer-

¹⁾ Deze gebeurtenissen zijn in Byam's laatst geciteerd pamflet breedvoerig beschreven. Scott ontleende zijn inlichtingen klaarblijkelijk aan deze bron en voegt er niets aan toe.

(Byam's verhaal van den moordaanslag is opgenomen in het hiervoren genoemde artikel van Oudschans Dentz in „*Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*. Deel 39, 1918, blz. 197—199.

Noot v. d. redactie.)

ken, geen bijzonderheden ¹⁾). Daar was echter meer dan dat, naar op te maken valt uit de woorden van een correspondent uit Barbados, die schrijft dat Willoughby de kolonisten in Suriname van zich vervreemd had en dat „zijn eigen Raad (gezamenlijk met de Vergadering) hem daar 19 van hun grieven had toegezonden onder aanzegging dat zij de kolonie verlaten zouden als hij voor deze niet spoedig herstel gaf” ²⁾). Byam deelt mede dat Willoughby de ontevredenheid door een verstandig antwoord tot bedaren bracht. De bevolking van een tropische plantagekolonie had tegenover haar overheid als laatste redmiddel altijd deze bedreiging met desertie, want daar het grootste deel van haar kapitaal uit slaven bestond, was het gemakkelijk verplaatsbaar. Vele Surinamers maakten van dit dreigement gebruik en sommigen handelden dienovereenkomstig, want toen Willoughby, na van zijn wonden hersteld te zijn, den negenden Mei 1665 de kolonie verliet, gingen meer dan 200 man, naar wij vernemen, tegelijk met of na hem heen ³⁾). Willoughby heeft Suriname nooit meer teruggezien. De oorlog met Nederland stond op uitbreken, en zijn tegenwoordigheid op Barbados, voor het bestuur van zijn verspreide bezittingen het best gelegen middenpunt, was gewenscht. Hij zelf was gedoemd in den strijd om te komen.

4. *Het Verlies van Suriname, 1665—68*

De Engelsch-Nederlandsche oorlog, in Europeesche wateren aanvang 1665 begonnen, had in vijandelijkheden van het jaar te voren op de West Afrikaansche en de Noord-Amerikaansche kusten zijn oorsprong gehad. Het was een commercieele en koloniale worsteling, en haar naaste aanleidende oorzaak was de groote uitbarsting van Engelschen ondernemingsgeest, die de Restauratie volgde, en in den aandrang tot beheersching van den slavenhandel, in het Portugeesche huwelijk van Karel II en in het weder van kracht maken en uitbreiden der handels-

¹⁾ Byam's Journal of Guiana, 1665—7, in Sloane MSS. 3662, ff. 27—37.

²⁾ *Colonial Cal.* 1661—8, No. 1152.

³⁾ Byam's Journal, f. 27.

en scheepvaartwetten tot uiting kwam. Deze algemeene overwegingen niet uit het oog verliezend, zullen wij ons hier alleen bezig houden met de lotgevallen van Suriname dat zelf maar een ondergeschikt onderdeel van het West-Indische strijdtooneel was. In dit verband heeft het belang ons te herinneren dat Frankrijk, in bondgenootschap met de Hollanders, Januari 1666 Engeland den oorlog verklaarde en dat de Franschen zich voornamelijk in West-Indië op voelbare wijze gelden lieten; terwijl hun bijdragen tot de andere oorlogsgebeurtenissen zoo onbetekenend waren dat zij vrij algemeen vergeten zijn.

Langs de kust van Guiana namen de vijandelikheden slechts langzaam een aanvang. De dreiging der Spaansche macht, de moeilijkheid om de Caraïben in bedwang te houden en het uitgestrekte gebied dat het kleine aantal pioniers die deze taak op zich namen, voor exploitatie beschikbaar stond, alles te zamen had onder de Engelsche, Hollandsche en Fransche kolonisten een ongebroken traditie van vriendschap teweeg gebracht. Zoo ver wij weten, hadden zij tot dan toe nog nimmer tegen elkander het zwaard getrokken en meermalen waren zij gezamenlijk opgetreden. Op de Caraïbische Eilanden, waar de concurrentie scherper en voor uitbreiding minder ruimte was, had men veel wedijver gehad, en met het uitzenden van troepen door de oorlogvoerende mogendheden verspreidde het kwaad zich van daar, in spijt van plaatselijke bewegingen ten gunste van onzijdigheid, naar Guiana. Daar waren te dien tijde Fransche nederzettingen van jongen datum, in Cayenne en Sinamari, bovenwinds van Suriname en reeds langer geleden gestichte Hollandsche posten te Moruca, Wacoporo, Borowma, Essequibo, Berbice en Arowaco, allen behalve de laatste beneden den wind.

De eerste beweging was, dat Willoughby van Barbados uit tegen Tobago en de Nederlandsche posten in West Guiana een roof-expeditie uitzond. Zij bestond uit een klein eskader gewapende schepen en een regiment infanterie, alles te zamen onder bevel van majoor John Scott, wiens geschriften wij reeds zoo vaak gelegenheid gehad hebben aan te halen, en dien wij nu

in persoon het tooneel der geschiedenis zien betreden. In October en November 1665 nam hij, toen op Tobago de boekaniers van Jamaica hem voor bleken te zijn, Moruca, Wacopow, Borowma, en Essequibo ¹⁾. Hij liet in de genomen bezittingen kleine garnizoens achter en beproefde, volgens zijn eigen voorstelling, toen hij op Barbados terug was, Lord Willoughby er toe te brengen om hen allen tot één goedverdedigden post te vereenigen, hetgeen echter niet geschied is. In Maart 1666 zond Byam een anderen troep, die Aprowaco nam en de Hollandsche vlag aldus voor korten tijd van alle Guiaansche rivieren, de Berbice uitgezonderd, verdwijnen deed. Kort daarna kwam het bericht van den oorlog met Frankrijk. De Fransche Gouverneur van Cayenne was de heer de Lézy, en er was een ondergeschikte post onder de Noël te Sinamari. De Lézy stelde een overeenkomst tot plaatselijke onzijdigheid voor. Byam stemde daar voorloopig mee in, maar waarschuwde de Franschen dat hij, zoo hem dat door zijn meerderen gelast mocht worden, moest aavallen; hij beloofde evenwel vóór het openen der vijandelijkheden van zijn voornemen kennis te zullen geven ²⁾. In Augustus zond Byam, na uit Barbados bevelen ontvangen te hebben, kapitein William Cowell met zeventig man voor een aanval op Sinamari uit. Zij kwamen den veertienden Augustus aan, zonden een brief, waarbij zij den wapenstilstand opzegden, en bestormden de plaats nog vóór het aanbreken van den volgenden dag, hetgeen door de Franschen als kwade praktijk beschouwd werd ³⁾. Reeds vóór dit geschied was,

¹⁾ Zijn eigen verslag, in Sloane MSS. 3662, f. 41b, bevestigd door Byam's Journal, *ibid.* f. 27b. De *State Papers* bevatten geen direct verslag van Scott's expeditie maar er zijn een paar toespelingen, die aantoonen dat zij in hoofdzaak geschiedde zooals hij zelf het verteld heeft. Prof. W. C. Abbott zegt in zijn leven van Scott, (blzz. 41—2) dat de laatste op deze expeditie tweemaal door een kriegsraad, die later te Nevis zitting hield, aan lafheid en wangedrag schuldig verklaard was. Maar er zijn redenen om aan te nemen dat het aangehaalde getuigenis (Rawlinson MSS. A 175, ff. 149—56) niet zoo definitief is als oppervlakkig schijnen kan, en eenige ten gunste van Scott getuigende omstandigheden kunnen niet gemakkelijk weggeredeneerd worden.

²⁾ J. Clodré, *Relation de ce qui s'est passé etc.* Paris, 1671. deel I, blz. 378—80; Byam's Journal, f. 28, is daarmee in overeenstemming.

³⁾ Clodré en Byam, *ut. sup.*

echter, hadden de Fransche schepen het op Borowma achtergelaten Engelsch garnizoen gevangen genomen, terwijl Essequibo, en een paar kleinere posten tezelfder tijd in de handen der Hollanders vielen ¹⁾).

Tot dusver was Engeland op de Guiaansche kust aan één ramp ontsnapt, maar op de Caraïbische Eilanden was het hun slecht gegaan. In April 1666 werd het Engelsche deel van St. Kitts onder een groote slachting door zijn Fransche bureu genomen en later in het jaar zetten de overwinnaars door inneming en plundering der aangrenzende eilanden Montserrat en Antigua hun actie voort. Erger was het verlies van Francis Lord Willoughby. Eind Juli zeilde hij weg uit Barbados om St. Kitts te heroveren maar een orkaan bedolf zijn vloot en hij verdronk met bijna al zijn mannen. Zijn broeder William was de erfgenaam van zijn titel, het bevel over de eilanden, en den eigendom van Suriname.

Scott's veroveringen in Nederlandsch Guiana lokten een tegenzet uit. Eind 1666 zond de Zeeuwsche Admiraliteit zeven schepen, met 1000 zeelieden en soldaten uit ²⁾, onder bevelhebberschap van Abraham Crijnsens. Dat smaldeel deed eerst Cayenne aan, waar de Franschen Crynsens van den aanval op Suriname trachten terug te brengen, in de hoop dat zij het, als hun zegevierende vloot van de Benedenwindsche Eilanden terugkwam, zelf zouden kunnen nemen. De Hollander was evenwel niet tegen te houden en den vijftienden Februari zeilde zijn eskader de Suriname-rivier op.

Byam was reeds lang voor zoo'n aanval beducht geweest, maar hij was met zijn defensieve maatregelen ten achter. De groote epidemie, gedurende Willoughby's bezoek in 1665 begonnen, was over de heele kolonie blijven heerschen. Wat het eigenlijk voor ziekte was, vinden wij nergens gepreciseerd, maar haar verwoestingen werden hoe langer hoe erger, zoodat het op een zeker tijdstip gedurende den zomer van 1666 onmogelijk bleek al was

¹⁾ Byam's Journal, f. 29.

²⁾ Byam's Journal, f. 30; Clodoré, deel II, blz. 127.

het maar honderd gezonde mannen te monsteren ¹⁾. Ten overvloede voegde de smeulende ontevredenheid over Willoughby's concessie aan de andere moeilijkheden van den Goeverneur nog den kanker van ontrouw toe. Byam had uit Barbados kleine voorraden munitie ontvangen en was er in geslaagd voor de verdediging van Torarica een batterij van zes kanonnen op te stellen. Lagerstroomafwaarts was hij te Pramorabo met den bouw van een fort begonnen om den binnendringende vijanden den toegang te onzeggen. Verder plaatste hij een blijvende kanowacht aan den mond van de rivier. Het werk aan het fort vorderde slechts langzaam, zoodat, toen de Hollanders verschenen, de muren op sommige plaatsen nog maar zes voet hoog waren. Zijn vijf bastions, waarvan er een paar nog onvoltooid waren, bevatten twaalf opgestelde kanonnen en negen andere waarvoor men geen affuiten kon krijgen. Het garnizoen bestond uit 100 Europeanen en 60 negers. Byam's verdere voorbereidselen bestonden in het aanstel-

¹⁾ Voor de volgende gebeurtenissen is, tenzij anders aangegeven wordt, Byam's „Journal” de bron. Hij geeft een beknopter verslag in een langen brief uit Antigua aan Sir Robert Harley 1668. (*Hist. MSS. Comm., Report on Portland MSS.* deel III, blz. 308). Een verslag in C. O. 1/21, No. 21 (*Colonial Cal.* 1661—8 No. 1421) schijnt een uittreksel uit het Journal te zijn.

(Byam's „Verhaal van de inneming van Paramaribo” is door George Edmunson gereproduceerd in „*Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*”, 19de deel, 1898, de brief aan Robert Harley door Oudschans Dentz in de „*Bijdragen*”, 40ste deel, 1919; voorts door hem ook in „*Timehri: the Journal of the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana*”. September 1919, blz. 179—181, in een artikel: „*Surinam as a Dutch possession.*”)

Na de verovering door Crijnsen schreef de predikant Abrahamus à Westhuysen, die in den zeeslag bij Nevis sneuvelde, het „*Waerachtich Verhael van de Heerlijke overwinning van Pirmeriba. Ende de Reviere Seraname, Gelegen aan 't vaste lant van America, door de Zeeusche Oorlogschepen, en 't gene zij daar verrigt hebben, Nevens 't weder veroveren van Ysequepe, Boumerona en Tabago, En wat haer verder op hare Reys ontmoet is onder het Commando van den Commandeur Crijnsen. Geschreven in 't Schip de Vischers-Herder, den 19 Mey 1667. Seylende tusschen Guardeloupe en Antigoa*”. In 's-Gravenhage, Gedrukt bij Johannis Rammazeyn, Boeckdrucker woonende op Stadts Cingel over de Nieuwe-have.

In „*Onze Eeuw*”, 17de jrg. (1917), 1e deel blz. 401—410 schreef F. E. Baron Mulert: „*De verovering van Suriname voor 250 jaren herdacht (27 Februari 1667)*”. — Zie ten slotte „*Encyclopaedie van Nederl. West-Indië*” sub Byam en Krynssen.

Noot v. d. redactie.)

len van officieren voor een algemeene lichting en in een bevel aan de planters om hun provisies en al hun bezittingen van waarde naar afgelegen plaatsen in de moerasen en kreeken over te brengen.

Zooals wij gezegd hebben bereikte Crijnsens den vijftienden Februari de Suriname-rivier. Hij wist de wacht om den tuin te leiden en ankerde een mijl van het fort af, vóór men door het feit dat hij de signalen niet beantwoorden kon, bemerkte dat hij een vijand was. Den zestienden zond hij een sommatie tot overgave, welke door Byam, die tegenwoordig was, geweigerd werd. Den volgende morgen kwamen vier fregatten langs het fort, dat zij drie uur lang bombardeerden. Dank zij de laagte van de muren waren zij in staat om over de naar de rivier gekeerde werpingen heen schietend ook den binnenkant van die der landzijde onder vuur te nemen. Dit ziende, zond Crynsens drie groote bootladingen met soldaten om de landzijde van het fort die de verdedigers niet bemannen konden te bestormen. Het spel was verloren en Byam vroeg voorwaarden, vastbesloten om vechtend te sterven, als hij geen eervollen terugtocht bedingen kon. Op Crynsens schijnt de verdediging indruk gemaakt te hebben, want hij vond goed, dat Byam's troepen onder de gebruikelijke eer, en met behoud van al hun particulier bezit behalve het geschut, het fort verlaten en aftrekken zouden. Na de capitulatie echter hielden de Hollanders zestig negers achter en wisten flink wat Engelschen over te halen om, onder garantie voor het behoud van hun bezittingen, onder hen dienst te nemen.

Byam trok, met het overschot van zijn volgelingen, naar Torarica. Hij sommeerde Raad en Vergadering tot een bijeenkomst op den een en twintigsten Februari en bracht middelerwijl een legertje van 168 Christenen en Joden benevens een aantal negers en Indianen op de been. De zwakmoedigen begonnen nu over de schade te praten die de plantages zouden lijden wanneer zij zich verzetten, en het ontging Byam niet, dat hij van zijn numeriek zwakkere en verdeelde volgelingen weinig gewapenden weerstand te wachten had. Hij zond een bode naar Crynsens

om onderhandelingen te openen en met het oog op de heerschende ziekte, het gebrek aan krachten en het onvermijdelijk einde van den strijd machtigden Raad en Vergadering hem, over de overgave te beraadslagen. Den vierden Maart verschenen de Hollandsche zaakgelastigden te Torarica en na lang loven en bieden werden de voorwaarden den zesden Maart¹⁾ definitief vastgesteld. Een van de voornaamste factoren, die tot de beslissing dwongen, was de vrees voor de komst der Franschen van wie men een veel erger behandeling dan van de Hollanders tegemoet zag. Crynsens, op wie dezelfde overweging misschien invloed uitoefende, gedroeg zich hoffelijk en gematigd. Suriname ging onder voorwaarde van zekerheid voor de ondernemingen, gelijke rechten voor de planters van beide nationaliteiten, gewetensvrijheid en vrijheid aan ieder die dat wenschte om zijn eigendom te verkoopen en te vertrekken, aan het Nederlandsche gezag over. Men eischte van de Engelschen dat zij, zoolang zij in Suriname woonachtig bleven, trouw aan de Republiek zouden zweren, en men zegde hun toe dat zij voor het geval er door Engelsche troepen een aanval plaats had niet gedwongen zouden worden, in militairen dienst tegen dezen op te treden. De eenige verbeurdverklaringen, die plaats hadden, betroffen de plantages van niet in Suriname woonachtige eigenaars en een door de heele kolonie op te brengen schadeloosstelling van 100.000 pond suiker.

De slotwoorden van Byams' dagboek moge ik hier te zijner rechtvaardiging aanhalen: „Ten slotte een overal verspreide en langdurige ziekte, een onvoldoend, slechts half voltooid fort, de groote afstand tusschen onze nederzettingen, een slap en verdeeld volk, de ouderdom, ziekte, zwakheid en achterlijkheid van velen hunner, de ontrouw van nog meerderen, het gebrek aan ammunitie, de onbeschaamde troebelen onder onze eigen negers, de dagelijkse verwachting der genadelooze Franschen, en de volstrekte afwezigheid van alle kans op hulp, zij vormden den samenloop van al de straffen bij elkaar die onze ver-

¹⁾ Oude stijl.

grijpen hadden doen rijpen, en die allen samenwerkten om ons aan het juk van onze vijanden te onderwerpen". Hij zelf trok zich in 1668 op Antigua terug en vandaar uit schreef hij, dat hij bezig was zich zelf „in de woeste bosschen een fortuin te hakken" ¹⁾. Hij slaagde daarin in zoverre, dat hij een familie stichtte die tot het midden van de negentiende eeuw denzelfden grond in bezit hield.

Eenige maanden later eindigde de oorlog in Europa. Den eenentwintigsten Juli 1667 teekenden de drie oorlogvoerende naties de vredesverdragen van Breda. Engeland stemde er in toe, Frankrijk al de kolonies die het den eersten Januari 1665 bezeten had, terug te geven. Tusschen Engeland en de Nederlanders werd overeengekomen, dat elk der beide mogendheden de veroveringen die zij den eenentwintigsten Mei 1667 in bezit had, behouden zou ²⁾. Dit maakte het verlies van Suriname definitief. Het kwam er op neer dat de kolonie voor Nieuw Amsterdam omgeruild werd. Het laatste had Engeland voor de afronding van zijn koloniaal systeem noodig; het eerste, met zijn speciale vrijstellingen, hoorde in dat systeem niet thuis. Particuliere overwegingen werkten in dezelfde richting. De machtige Barbadiaansche belangen haatten Suriname. Francis, Lord Willoughby was dood, en graaf Clarendon was impopulair en stond op den rand van den ondergang. Er was op de vredesconferentie niemand, die voor de planters had kunnen spreken, en zoo liet men toe, dat de Engelsche belangen in Guiana verloren gingen.

Ofschoon de zaak in Europa al beklonken was, drong het bericht niet tot West-Indie door voor er dingen gebeurden, die den heelen stand van zaken wijzigden. Den negenden Juni 1667 was Sir John Harman met zeven oorlogschepen en een paar hulpvaartuigen op Barbados aangekomen. Zijn doel was de herovering van St. Kitts, maar toen dit onmogelijk bleek, zond William Lord Willoughby hem om het risico van het West Indische orkaanseizoen te ontloopen naar Guiana. Henry Willoughby, de zoon

¹⁾ *Hist. MSS. Comm. 10th. Rep.*, part. VI, blz. 96.

²⁾ J. Dumont, *Corps Universel Diplomatique*, Amsterdam, 1731, deel VIII, afd. 1 blz. 42—5.

van William ging met hem mede. In het begin van September vielen zij Cayenne aan, dat zij in een gevecht, waarin de Lézy, de Goeverneur, om het leven kwam ¹⁾, namen. Daarna westwaarts naar Suriname, hun tocht voortzettend, heroverden zij, den achtsten October, ook die kolonie. Crynsens was naar elders vertrokken, maar zijn opvolger bood, voor hij capituleerde, hevigen weerstand ²⁾. Het mocht hem evenwel niet baten. Harman en Henry Willoughby waren den tienden November weer op Barbados terug, waar zij van den vrede van Breda hoorden. Henry Willoughby werd onmiddellijk door zijn vader naar Suriname gezonden, om daar, voor het aan de Hollanders gerestitueerd werd, zooveel mogelijk planters en zooveel mogelijk bezittingen vandaan te voeren. De grondigheid waarmee de Willoughby's de kolonie leeghaalden, zette veel kwaad bloed en veroorzaakte een heele reeks geschillen, die voort bleven woekeren, tot zij in 1672 een van de voorwendselen tot den nieuwen oorlog met Nederland vormden. Maar aan de hoofdzaak was niet te ontkomen. Schoorvoetend, en na een scherpe reprimande van Karel II ³⁾ opgelopen te hebben, zag Lord Willoughby zich genoodzaakt het verdrag na te komen. Omstreeks het midden van 1668 waren de Nederlanders opnieuw in het bezit van Suriname, de Franschen in het bezit van Cayenne, en de lange strijd was geëindigd.

Londen, Februari 1926.

¹⁾ Zie een gedetailleerd verslag in *Colonial Cal.* 1661—8, No. 1540.

²⁾ Ibid. en No. 1633; evenzoo Byam's brief in *Report on Portland MSS.* deel 3, blz. 308. Willoughby merkte op dat „Hans Mons zeer in zijn verdediging overtrof en dat het een eervol afscheidstreffen was.

³⁾ Te vinden bij Hartsinck. II, 589—593.

Noot v. d. redactie.